NKE STRATÉGIAI VÉDELMI KUTATÓKÖZPONT
NÉZŐPONTOK – 2014/1
1581 Budapest Pf: 15 Tel: 432-90-92 Fax: 432-90-58 e-mail: svkk@uni-nke.hu
ISSN 2063-4862

Irak belső válsága

2014 júniusában az Iraki és Szíriai Iszlám Állam (Islamic State of Iraq and Syria/Islamic State of Iraq and the Levant – ISIS/ISIL) nevű, szunnita szélsőségesekből álló felkelőcsoport, amely a megelőző hónapokban a szíriai pomegkIgárháborúban mutatott jelentős aktivitást, néhány ezer fegyveressel elfoglalta Irak szunniták lakta nyugati régióinak jelentős részét, és egészen Bagdadig tört előre. A térségben állomásozó iraki erők jelentős része felbomlott, és képtelen volt megállítani az ISIS térnyerését, amely azóta már saját kalifátusát (Islamic State – IS) is kikiáltotta a térségben. Elemzésünkben nem csupán arra keressük a választ, hogy mi lehetett mindennek az oka, hanem mindezt tágabb perspektívába helyezve megvizsgáljuk, hogy a nemzetközi közösség „válságkezelő és stabilizációs" beavatkozását átélt, igen megosztott és instabil ország milyen belső problémákkal küzd, és ezek milyen jövőképet vetítenek előre. Vizsgálatunk olyan stratégiai szintű, komplex módon összefonódó tényezők értékelésére épül, mint Irak politikai, gazdasági és társadalmi folyamatai, valamint védelmi-biztonsági szférájának jellemzői.[1]

Az iraki belpolitikai helyzet értékelése a 2014-es választások tükrében

Az Irakban végbemenő politikai fragmentációt már a választások előtt jelezte, hogy amíg 2010-ben „mindössze" 7000 jelölt szállt versenybe a képviselői helyek megszerzéséért, addig ez a szám 2014-re 9000-re nőtt, akik 35 különböző koalícióba és 72 további politikai entitásba szerveződve indultak a pozíciókért.[2] Az április 30-i parlamenti választás és az azt kísérő viták és megmozdulások egyértelműen rávilágítottak az iraki politikai és államberendezkedés gyenge pontjaira és belső legitimációs válságára.

A választás szabad és átlátható lebonyolítása több tekintetben is megkérdőjelezhető volt. Legitimációs erejét csökkentette, hogy a szunniták által lakott Anbar tartományban lényegében már ekkor is háborús állapotok uralkodtak, ami miatt körülbelül 650 ezer szunnitának kellett elhagynia az otthonát, akik többségének így nem állt módjában, hogy szavazhasson.[3] Mivel 2014-re az iraki választópolgárok számára egy elektronikus választási rendszert készítettek elő, amelyhez mindenkinek saját regisztrációs kártyával kellett rendelkeznie, és amely a tervek szerint képes lett volna meggátolni, hogy valaki több helyen is szavazzon a választás napján, a rendszer megbízható és pontos működése a tiszta választás kulcsfontosságú eleme kellett volna, hogy legyen. Azonban becslések szerint a 22 millió választásra jogosult személyből csupán valamivel több mint 17 millió kapta meg regisztrációs kártyáját időben – kártya nélkül viszont nem szavazhattak. Nem elhanyagolható az sem, hogy több szunnita régióból is érkeztek panaszok a rendszer működésére. A választás tisztaságát illetően sem beszélhetünk problémamentes megvalósításról, ugyanis a szavazatszámláló bizottságok élére a miniszterelnök, Nuri al-Maliki emberei kerültek, ami még a síiták körében is sok helyen ellenkezést váltott ki, míg a nemzetközi választási megfigyelők beutazását az országba az utolsó pillanatokban gyakorlatilag ellehetetlenítették. (Az eredeti tervek szerint ugyanis csak a választás napján zárták volna le az iraki légteret, ez azonban már két nappal előtte

[1] A szerző az NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont gyakornoka. Az elemzésnek nem célja a nemzetközi beavatkozás részletes bemutatása és értékelése, csupán annak eredményeit és hatásmechanizmusait tekinti kiindulási pontnak.

[2] Abdulhussein, Yasser: The 2014 Iraqi Parlamentary Elections: An Analysis of the Political Map and Expectations. *Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi,* 2014. április, 2–4. o.

[3] Osman Bahadır Dincer – Ömer Faruk Topal: *Increasing Violence and Deepening Divisions.* USAK Center for Middle Eastern and African Studies, 2014. június, 21–27. o.

© ETL ALEX

megtörtént, így a legtöbb megfigyelőnek esélye sem volt arra, hogy részt vegyen a választás ellenőrzésében.)[4]

2014-ben a lakosság ismét egyértelműen a vallási és az etnikai törésvonalak mentén szavazott a jelentősen fragmentálódott koalíciókra. Az előző két választás alkalmával síita (2005) és szunnita/szekuláris (2010) választási blokkok mellett a kurd pártok is szövetségbe tömörülve indultak. 2014-re azonban a tömörülések felbomlottak, csupán a síita Iszlám Dava Párt (Nuri al-Maliki) köré szerveződött Szövetség a Jogállamért képviselt egységet, megszerezve a mandátumok közel harmadát (328-ból 92-t). A két, 2010-ben még jelentős erőt felmutatni képes ellenzéki pártszövetség, az Iraki Nemzeti Szövetség (síita) és az Iraki Nemzeti Mozgalom (szunnita/szekuláris) széthullásával a 2014-es választásokon Maliki jelentős győzelmet könyvelhetett el. A kurd pártok – bár nem egy koalícióban indultak – összesítve szintén növelni tudták parlamenti mandátumaik számát. A Szövetség a Jogállamért koalíció a legnagyobb előnyre Bagdadban tett szert. A hat bejutó nagyobb koalíció és a kurdok 264 helyet tudhatnak magukénak a 328 fős parlamentben; a maradék helyeket kisebb pártok szerezték meg. Ebből Maliki miniszterelnöknek 165 támogató megszerzésére lett volna szüksége az abszolút többség eléréséhez, aminek legegyszerűbb módja technikailag a kurdok és néhány kisebb támogató megnyerése, azonban az elvi különbségek (például a föderális berendezkedésű országban a centralizáció-decentralizáció kérdésében) ezt lényegében ellehetetlenítették.[5]

2005 (Részvételi arány: 75%)		2010 (Részvételi arány: 62%)		2014 (Részvételi arány: 62%)	
Koalíció	Mand.	Koalíció	Mand.	Koalíció	Mand.
United Iraq Alliance (Egyesült Iraki Szövetség – síita) (Szadr Mozgalom (síita), Badr Szervezet (síita), Fadhila / Iraqi Virtue Party – Erény Pártja (szekuláris/síita), Islamic Supreme Council of Iraq (ISCI) – Iraki Iszlám Legfelsőbb Tanács (síita), Iszlám Dawa Párt (síita))	128	Dawa (Iszlám Dawa Párt – síita)	89	State of Law Coalition Szövetség a Jogállamért (Iszlám Dawa Párt – síita)	92
		National Iraqi Alliance (Iraki Nemzeti Szövetség – síita) (Szadr Mozgalom, Badr Szervezet, Fadhila, ISCI)	70	al-Muwatin Muwatin Szövetség (ISCI – síita)	29
				al-Ahrar (Szadr Mozgalom – síita)	28
Iraqi Accord Front (Iraki Egyetértés Front – szunnita-iszlamista)	44	Iraqi National Movement / Iraqiya (Iraki Nemzeti Mozgalom – szekuláris / non-szektariánus) (szunnita kispártok + Iraqi Accord Front, Iraqi List, National Iraqi Dialogue)	92	National Alliance / al-Wataniya (Nemzeti Szövetség – szekuláris) (korábban Iraqiya)	21
Iraqi List (Iraki Lista – szekuláris/síita)	25			Mutahidun (Reform Koalíció – szunnita) (korábban Iraqiya)	23
National Iraqi Dialogue Front (Iraki Nemzeti Párbeszéd Front – non-szektariánus)	11			al-Arabiya Coalition (Arab Koalíció – szunnita) (korábban Iraqiya)	9
Kurdistan Alliance (Kurd Szövetség)	53	Kurdistan Alliance (Kurd Szövetség)	43	Kurd pártok (PUK, KDP, Gorran)	62

A jelentős iraki belpolitikai csoportosulások átalakulása 2005–2014 között.
(Szerkesztette a szerző.)[6]

A választások eredménye egyértelműen azt mutatja, hogy leginkább az ellenzéki pártok fragmentálódtak az elmúlt évek során, ami jelentősen növelte Maliki győzelmi esélyeit. Ám mint később bebizonyosodott, az egyáltalán nem volt biztos, hogy a 2006 óta hatalmon lévő miniszterelnöknek a kialakult belpolitikai és biztonsági válság közepette is sikerül majd megőriznie hatalmát. A politikai pozícióját fenyegető problémák június 30-án jelentkeztek, amikor az összeülő törvényhozás – amelynek a miniszterelnök mellett az elnök és a házelnök jelölésében is meg kellett volna egyeznie – kurd és szunnita tagjai az egyik szünet után nem tértek vissza a parlamentbe, és így ellehetetlenítették a megállapodást.[7] Hiába sürgetett kompromisszumot az ország vallási vezetője, Ali al-Szisztáni ajatollah az ISIS előretörésének

[4] Othman Ali: A Reading On the Iraqi National Assembly Election Results: National and Regional Implications. *Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 2014. május, 1. o.
[5] Reider Visser: Maliki's Kurdish Dilemma. *Iraq and Gulf Analysis,* 2014. 05. 28.
[6] Források: Katzman, Kenneth: Iraq: Politics, Governance, and Human Rights. *CRS Reports for Congress,* 2014. 07. 02.; Canadiens for Justice and Peace in the Middle East: Factsheet – Iraqi Parliamentary Elections 2010, *Factsheet Series No. 85*. 2010. július; Iraq's Most Powerful Coalitions. *Aljazeera.com*, 2010. 03. 04.; Katzman, Kenneth: Iraq: Politics, Elections and Benchmarks. *CRS Reports for Congress*; 2010. 07. 01.
[7] McElroy, Damien: Nouri Al-Maliki's future in doubt as Iraq parliament fails to elect new leadership. *The Telegraph,* 2014. 07. 01.

© ETL ALEX

megállítása érdekében, és hiába jelentette ki Maliki többször is, hogy az események ellenére is alkalmasnak találja magát a miniszterelnöki feladatok további ellátására, ez nem befolyásolta különösebben a törvényhozás tagjait.[8]

Az áttörés július 15-én következett be, amikor a parlament 2003 óta először döntött úgy, hogy betű szerint fogja követni az alkotmány előírásait,[9] és külön választást tart a házelnök és annak két helyettese ügyében. Végül a szunnita Szálim al-Dzsaburi 194 szavazattal abszolút többséget tudott szerezni, két helyettese pedig a síita Haider al-Abádi (akinek csak a második körben sikerült 188 szavazatot, azaz abszolút többséget elérnie, miután egyik ellenfele visszalépett) és a kurd Aram Ahmed Mohamed lett (171 szavazattal). A belpolitikai és társadalmi feszültségekre nézve kulcsfontosságú volt, hogy szunnita jelölt jutott vezető pozícióba.[10] Ennek alapja a képviselők informális megállapodása volt, miszerint a szunnita házelnök mellé kurd államelnököt és síita miniszterelnököt választanak majd. Ennek köszönhető, hogy július 24-én a kurd Fuád Masszúmot választották meg Irak elnökének a szükséges abszolút többséggel, 211 szavazattal.[11] Maliki hatalmának gyengülése ekkor már egyértelműen érezhetővé vált, ám a számára végzetes fordulat augusztus 11-én következett be, amikorra 50 képviselő elhagyta a Szövetség a Jogállamért koalíciót, így Fuád Masszúm elnök a korábban helyettes házelnöknek választott Haider al-Abádit kérte fel kormányalakításra.[12]

Maliki kormányalakítási kudarcára visszatekintve elmondható, hogy a képviselők többsége nem állt a parlamenti helyek közül a legtöbbet megszerző Szövetség a Jogállamért koalíció mögé, aminek fő oka Maliki diktatórikus személyisége és az a kiábrándultság volt, amely a 2010-es választásokat követte. A miniszterelnök ugyanis a hadseregen kívül igyekezett kiterjeszteni hatalmát a legjelentősebb civil szervezetekre is, így a bírói testületekre, az Iraki Központi Bankra és az Iraki Legfelsőbb Választási Bizottságra.[13] A legutóbbi négyéves ciklus alatt a jelentősebb politikai ellenfelei mellett a társadalom bizonyos csoportjai ellen is fellépett: ellenzéki fiatalok tucatjait tartóztatták le – gyakran teljes titokban –, és közülük sokan még jelenleg is börtönben vannak, bárminemű tárgyalás vagy bírói ítélet nélkül.[14]

Maliki autoriter intézkedései, a választási csalások és az etnikai-vallási törésvonalak mentén történő fragmentálódás következtében tehát az iraki politikai intézményrendszer törékennyé vált, az instabilitás pedig utat nyitott az ISIS előretörésének. Több hónapos patthelyzet után ugyanakkor úgy tűnik, hogy a parlamentnek végre sikerült megállapodnia a kulcspozíciók tekintetében, és Maliki végleg megbukott. Az általa előidézett problémák ugyanakkor már rég túlléptek a politikai szférán, és tovább súlyosbították a fennálló a társadalmi és gazdasági kihívásokat.

Az utód, Haider al-Abádi első feladata így a politikai stabilitás helyreállítása kell, hogy legyen, aminek egyrészről saját helyzetének megszilárdítását kell jelentenie a síita táboron belül, másrészt olyan belpolitikai gyakorlatot kell kialakítania, amelyben mind a szunniták, mind a kurdok érdemi szerepet kapnak és vállalnak.

Az iraki gazdaság állapota

A társadalmi és politikai válságnak látszólag ellentmond, hogy az ország gazdasága a kőolajexport felfutásának köszönhetően emelkedő gazdasági pályán mozgott: az IMF várakozásai alapján Irak 5,9 százalékos GDP-növekedésre számíthatott volna 2014-ben (2015-ben

[8] Lucas, Ryan – Abdul-Zahra, Qassim: Iraq's PM Al-Maliki refuses to step down. *The Christian Science Monitor*; 2014. 07. 04
[9] Constitution of Iraq: UNAMI English Translation, 54–55. cikkely.
[10] Visser, Reidar: The Iraqi Parliament Elects its New Speakership. *Iraq and Gulf Analysis,* 2014. 07. 15.
[11] Morris, Loveday: Veteran Kurdish Politician Elected President of Iraq. *The Washington Post*; 2014. 07. 24. Visser, Reidar: Iraq Elects Fuad Masum as New President. *Iraq and Gulf Analysis,* 2014. 07. 24.
[12] Morris, Loveday: Iraqi President Names Haider al-Abadi New Prime Minister, defying Maliki. *The Washington Post,* 2014. 08. 11.
[13] Sullivan, Marisa: Maliki's Autoritarian Regime. *Middle East Security Report,* No. 10., Institute for the Study of War; 2013. április.
[14] Al-Ali, Zaid: How Maliki Ruined Iraq. *Foreign Policy,* 2014. 06. 19.

© ETL ALEX

pedig 6,7 %-osra), ha nem következik be az ISIS támadása.[15] Irak 2013-ban a leggyorsabb ütemben növekvő kitermelésű kőolaj-exportáló országgá lépett elő a maga 2,8 millió hordó/napos kitermelésével.[16] A pozitív várakozásokat támasztja alá az is, hogy még mindig jelentős – legalább 115 milliárd hordónyi[17] – tartalékokkal rendelkezik. Beszédes adat ugyanakkor, hogy az öbölháború előtti kitermelési mutatókat (2,1 millió hordó/nap), csak 2008-ban, míg az ezredfordulón mért növekedést (2,6 millió hordó/nap) csak 2011-ben sikerült újra meghaladni.[18] Emellett az IMF arra is figyelmeztet, hogy a nem kőolajból származó jövedelem az ország összjövedelmét tekintve csupán 10% körüli, így jelentős gazdasági károk keletkezhetnek olyan esetekben, ha az olajkitermelés akadozik, vagy megsérül a kőolaj-infrastruktúra.[19] A termelésben például zavart okozott, hogy a Kirkuk és a törökországi Ceyhan közötti olajvezeték működését egy márciusi bombatámadás óta nem sikerült helyreállítani – ám az ország ettől függetlenül is növekedéssel számolhatott.

2014 nyarán a kőolaj-infrastruktúra jelentős része került az ISIS felkelőinek kezére, ez pedig egyértelműen exportcsökkenést fog eredményezni az idei évben. A legnagyobb bászrai olajmezők zavartalanul üzemelnek az ország déli részén, s a tengeri szállítással sincs probléma, ám a kár így is felbecsülhetetlen.

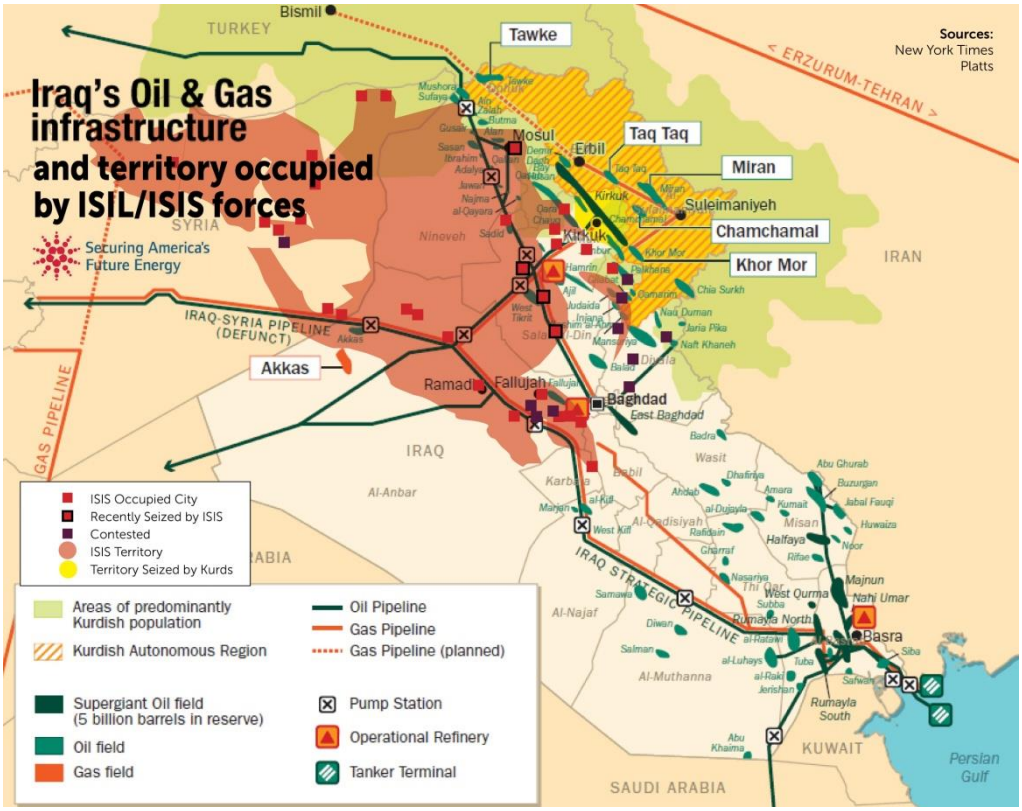

Irak kőolaj- és földgáz-infrastruktúrája, valamint az ISIS által elfoglalt területek 2014. június 13-án[20]

A helyzetet jól példázza a Bagdadtól északra található, napi 310 ezer hordó kapacitású bajdzsi finomító júniusi elfoglalása az ISIS erői által: ez a finomító több termelésre képes egy

[15] Meg kell azonban jegyeznünk, hogy az iraki gazdasági növekedés állandó, de ingadozó tendenciát mutatott az elmúlt 10 évben. Kiugróan jó évnek számított 2006, 2011 és 2012, amikor az éves GDP-növekedés 10 százalék körül mozgott, ám 2013-ban csupán 4, a legrosszabb évben, 2007-ben pedig csupán 1,4 % volt. Ehhez képest a 2014-es várakozás átlagosnak mondható. A GDP nominálértéke 2013-ban 222,9 milliárd dollár volt. Forrás: The World Bank: Iraq, 2014. augusztus.

[16] Lawler, Alex –Mackey, Peg: Iraq Returns as World's Fastest-growing Oil Exporter. *Reuters,* 2014. 03. 05.

[17] Csiki Tamás: Érdekek, lehetőségek és stabilitás Észak-Irakban. *Nemzet és Biztonság,* 2011. 3. sz. 21. o.

[18] Kent, Sarah: Iraq's Oil Output Surgest to Highest Level in Over 30 Years. *The Wall Street Journal,* 2014. 03. 14

[19] IMF: Regional Economic Outlook: Middle East, North Africa, Pakistan and Afghanistan: Turning the Corner? 2014. május.

[20] Forrás: Energypolicyinfo.com, 2014. 06. 14.

© ETL ALEX

nap alatt, mint a régió összes többi finomítója (Kirkuk, Sijnia, Kisik, Kvaidzsara, Haddita, Aldzsazíra): ezek együttvéve is csak maximum 150 ezer hordós napi kapacitást tudnak elérni.[21] Bár ezt június 25-én, egy nappal a támadás után sikerült visszafoglalniuk a kormányerőknek, az üzem működése bizonytalanná vált.[22] További bizonytalanságot teremt, hogy a kurd pesmerga erők önkényesen bevonultak a kirkuki régióba, és ezzel 45 milliárd hordónyi kőolajtartalék felett vették át az ellenőrzést.[23]

A jelentős kőolajbevételek ellenére a gazdasági és társadalmi fejlődés, nemkülönben az infrastruktúra háború utáni helyreállítása igen lassan halad, az ország fejlettségi mutatói többnyire gyengék. Miközben az olajipar bővülése együtt járt a közszféra rohamos növekedésével és az itt dolgozók fizetésének jelentős emelkedésével, az ország humanitárius problémáinak megoldását legfőképp az Egyesült Államok által biztosított évi 12,8 millió dolláros,[24] valamint az EU által biztosított évi 3 millió eurós[25] segélyekből próbálta meg fedezni az iraki kormány. Tény ugyanakkor az is, hogy a Transparency International 2013-ban az országot a 171. helyre sorolta a 177-ből a közszféra korrupciómutatói alapján.[26] (Irak 2003-ban még a 113. helyen állt, majd ezt követően 2008-ig évről évre rontotta a pozícióján.)[27] A korrupció és a magánszektor alulfejlettsége miatt az ország lakossága csak minimálisan vagy egyáltalán nem érzékelte a gazdasági fejlődést, a munkanélküliség pedig kormányzati adatok szerint továbbra is 8–11 %-os.

A National Democratic Institute 2014-es felmérése szerint az irakiak 45%-a a munkanélküliséget nevezte meg az ország legjelentősebb problémájaként.[28] Körülbelül félmillió ember ma is nyomornegyedekben él. Velük együtt 3 millió új lakóházra lenne szükség országszerte, azonban a kormány átlagosan 25 ezret képes építtetni évente. Irak elektromosáramszolgáltatása körülbelül a lakosság igényének 40%-át képes fedezni, ami ugyan országos szinten előrelépés a 2003-as állapothoz képest, de például Bagdadban visszaesés következett be.[29] Emellett az UNICEF adatai alapján az iskoláskorú gyermekek 90%-a részesül általános iskolai oktatásban, ám csupán 50 százalékuk középiskolaiban.[30] Az ENSZ becslései szerint a vidéki lakosságnak csupán 77%-a jutott jó minőségű ivóvízhez 2013-ban (jelentős a fejlődés ugyanakkor 2008-hoz képest, amikor ez országos szinten 22% volt).[31] Ezzel szemben az egy főre jutó vízmennyiség évi 2400 m^3 körül van, ami 1977-ben még 5900 m^3 volt.[32] Ezeket a problémákat csak még tovább fokozza a közlekedési infrastruktúra és a mezőgazdaság kritikus állapota.[33] Összességében elmondható tehát, hogy az ország vezetői a makrogazdasági fejlődést mindezidáig képtelenek voltak átültetni a társadalom hétköznapjaiba, ami pedig – kiegészülve a politikai és társadalmi problémákkal – általános elégedetlenséget szült, és a belpolitikai hatalommegosztás egyensúlytalansága mellett ez is hozzájárult a szunnita területeken a felkelés kirobbanásához. Az iraki gazdasági fejlődés hiába volt jelentős volumenű és biztatott optimista kilátásokkal, mindez mégsem volt elég ahhoz, hogy megakadályozza az ellentétek felszínre törését.

---

[21] Az iraki olajfinomítók összkapacitását tekintve jelentős különbségeket láthatunk régiónként. 2013-ban északon átlagosan 386 ezer hordó/nap, a középső országrészben 290 ezer hordó/nap, míg délen 200 ezer hordó/nap volt a maximálisan elérhető teljesítmény. Az ISIS által érintett területek tehát a legnagyobb kapacitással rendelkező északi olajfinomítókat veszélyeztetik, ami így még tovább fokozhatja a harcok által okozott gazdasági károkat. Forrás: International Energy Agency: Fact Sheet for Oil Supply in Iraq – 2013.
[22] Iraq's Army Recaptrues Baiji Oil Refinery. *Al Jazeera,* 2014. 06. 25.
[23] World's Untested Assumption on 6 mb/d Iraqi Oil by 2020. *Crude Oil Peak,* 2014. 06. 15.
[24] US Department of State: *US Pledges Additional Humanitarian Assistance to Iraq.* 2014. 06. 12.
[25] European Commission: *Iraq: EU Increases its Humanitarian Assistance.* 2014. 03. 12.
[26] Transparency International: *Corruption by Country: Iraq*. 2014. augusztus.
[27] Brookings: Iraq Index, 2012. február, 6. o.
[28] Greenberg Quinlan Rosner Research: *Iraq Mood Improving Despite Divisions – General Overview.* National Democratic Institute, 2014. Iraq 10 years on: Economic grows , but how many benefit? *Irinnews,* 2013. április.
[29] Brookings: *Iraq Index,* 2012. február, 10. o.
[30] Unicef: *Iraq – Statistics,* 2014. augusztus.
[31] UN Iraq: *Water in Iraq – Fact Sheet,* 2013. március.
[32] Rowling, Megan: *Iraq's Environment, Water Supply in Severe Decline – Report*. Thomson Reuters Foundation, 2014. 01. 27.
[33] Rawaf, S. – Hassounah, S. – Dubois, E. et al.: Living conditions in Iraq: 10 years after the US-led invasion; *Journal of the Royal Society of Medicine*, 2014/5. 187–193. o.

© ETL ALEX

Társadalmi biztonság: a felkelő csoportok és a kurdok helyzete

A jelentős társadalmi feszültség és politikai ellentétek évek óta a különböző vallási, etnikai és politikai csoportok között fel-fellángoló erőszakban öltenek testet. A Szaddám-rezsim 2003-as megdöntése óta a 2006–2008 közötti időszak, az Anbár tartományban dúló szunnita felkelés és az amerikai „Surge" időszaka volt e tekintetben a legvéresebb. Az Iraq Body Count adatai szerint viszont az amerikai kivonulás (2011) óta napjainkig újfent fokozódott az erőszak, és több mint 22 ezer civil áldozata volt az országban elkövetett támadásoknak.[34] Általános tendencia, hogy a lakosság elleni támadások többnyire a vallási szembenállásból fakadnak. 2006 és 2013 között a civil áldozatok 48%-a bagdadi merényletek következtében vesztette életét, a főváros ugyanis a szunnita és síita határnál fekszik.[35] A szélsőséges csoportok által elkövetett merényletek javát Anbár tartományban követik el, ahol az ISIS felkelői már 2014. január 3-án elfoglalták Falludzsa városát.[36] Ettől kezdve az iraki biztonsági erők (ISF) körében is megnőtt az áldozatok száma, veszteségeik kiugróan magasak (886 fő) voltak júniusban. Ez azért is rendkívül nagy szám, mert a 2003 utáni időszakban mindösszesen egyszer, 2008 márciusában haladta meg a 200 főt, 2009 és 2013 között pedig az ISF veszteségei havonta 10–60 fő között mozogtak. Ugyanakkor az is tény, hogy ha jelentős harcokra került volna sor 2014 júniusában az ISIS ellen, akkor ennél komolyabb veszteséget láthattunk volna; mindez pedig valóban azt bizonyítja, hogy az iraki reguláris haderő nagy része már az összecsapások előtt felbomlott.

	Jan	Feb	Mar	Apr	May	Jun	Jul	Aug	Sep	Oct	Nov	Dec	
2003	3	2	3977	3435	545	598	646	794	566	516	487	525	12,094
2004	610	663	1004	1302	655	903	827	876	1034	1016	1653	1111	11,654
2005	1190	1284	904	1145	1396	1347	1530	2276	1422	1300	1467	1133	16,394
2006	1544	1570	1946	1801	2274	2572	3297	2865	2562	2984	3079	2893	29,387
2007	3014	2673	2723	2553	2843	2198	2690	2481	1384	1295	1113	988	25,955
2008	855	1092	1665	1314	914	749	646	682	606	590	537	584	10,234
2009	372	406	438	589	398	538	415	618	333	441	226	475	5,249
2010	263	304	336	385	387	385	443	519	254	315	307	218	4,116
2011	389	254	311	289	381	386	308	401	397	366	279	392	4,153
2012	529	356	377	392	304	529	469	422	400	290	253	299	4,620
2013	357	360	403	545	888	659	1145	1012	1306	1095	903	983	9,656
2014	1076	930	1009	1013	1027	2534	1481	1592	1276				11,938

A civil áldozatok száma Irakban 2003-tól napjainkig *(Forrás: Iraq Body Count)*

Az Anbár tartományi zavargások és az ISIS térnyerése legfőbb okának a szunnita kisebbség marginalizálódása tekinthető. A Szaddám-rendszerben vezető szerepet betöltő, majd hatalmuktól megfosztott szunniták az elmúlt pár évben elvesztették a központi kormányzatba vetett, amúgy sem mély bizalmukat. Mindez nagyban köszönhető annak, hogy Maliki miniszterelnök az ISF erőit több ízben is felhasználta a szunnita politikai ellenfelekkel való leszámolásra, valamint a szunnita területeken kitörő zavargások leverésére. Ez következett be az antiterrorista törvény esetében is, amelynek 4. cikke értelmében nemcsak a terrormerénylet elkövetőjére, hanem annak ösztönzőjére, finanszírozójára, tervezőjére és segítőjére is halálbüntetés vár.[37] A törvényt a Maliki vezette kormány arra kezdte használni, hogy leszámoljon szunnita politikai ellenfeleivel – így történt Tarik al-Hasemi alelnök esetében is. A törvény életbelépése és rendkívül széles körű használata a szunnita területeken zavargásokhoz vezetett, a különböző tömegmegmozdulásoknak pedig – amelyek központjai elsősorban Anbár és Ninive tartományok voltak – az ISF túlzott erődemonstrálással vetett véget. 2013

[34] Iraq Body Count.
[35] Saayman, Matthew: The Origins of Sectarianism in Iraq. *Conflict & Security,* 2013. 09. 17.
[36] Sly, Liz: Al-Quaeda Force Captures Fallujah Amid Rise in Violence in Iraq. *The Washington Post*, 2014. 01. 03.
[37] A törvény teljes szövege elérhető itt. (2013 áprilisában 1400 halálraítélt várt ítélet-végrehajtásra az iraki börtönökben. Abbas, Musreq: Iraq's Anti Terrorism Law Criticized. *Al-Monitor,* 2013. 04. 16.

januárjában, az anbari tüntetések leverésekor, többen is életüket vesztették, ám még súlyosabb volt a helyzet 2013 áprilisában Havidzsa városában, ahol 200 áldozata volt a reguláris haderő közbelépésének.[38]

Az ideológiáját tekintve szélsőséges iszlamista és síitaellenes ISIS megerősödésének és terjeszkedésének az iraki belpolitikai folyamatok is kedveztek. A szervezet legfőbb célja – egyelőre – egy Szíria és Irak jelentős részét magában foglaló Iszlám Kalifátus létrehozása, amit 2014. június 30-án ki is kiáltottak.[39] Az Abu Bakr al-Bagdadi által vezetett mozgalom az ellenőrzése alatt tartja Irak jelentős részét és a két ország között több határátkelőhelyet, valamint aktívan részt vesz a szíriai kormányerők ellen vívott harcokban is.[40] 2014 júniusától az ISIS bázisát jelentősen növelte egy másik szunnita szervezet is az Irak Fiai (Sons of Iraq). Ez a szervezet erősen kötődik Anbár tartomány törzsi vezetőihez, és 2011-ben körülbelül 100 ezer felkelőt fogott össze. Ebből 70 ezer főt később sikerült formálisan az ISF kötelékébe vagy egyéb kormányzati civil beosztásba integrálni, amíg a maradék 30 ezer fő a szunnita területeken fenntartott ellenőrzőpontokon maradt milíciaként. Bár 2014 januárjában nem vettek részt az ISIS támadásában, a 2014. júniusi offenzívához már jelentős erők csatlakoztak közülük. Rajtuk kívül az offenzíva támogatói között találhatjuk az Iraki Forradalmárok Általános Katonai Tanácsát (*General Military Council for Iraqi Revolutionaries – GMCIR),* amely 2014 januárja óta intéz támadásokat az ISF erői ellen. A Maliki- és Irán-ellenes csoportosuláshoz körülbelül 75 ezer – arab és szunnita törzsi gyökerekkel rendelkező – fegyveres köthető, akik leginkább Anbár, Ninive és Szaladin tartományokban aktívak. A GMCIR vezetői rétegét a Szaddám-rezsim alatt aktív szunnita tisztek alkotják, akik jelentős hadműveleti segítséget nyújtottak az ISIS felkelőinek.[41] A szervezethez erősen kötődnek – bár nem játszanak benne vezető szerepet – a szunnita Naksibendi Rend tagjai, akik leginkább Ninive tartományban voltak aktívak korábban, és az ISIS támadásának kezdetével tűntek fel újra a harcokban.[42]

Az iraki központi kormányzat legitimitását nemcsak ezek a felkelőcsoportok veszélyeztethetik. Az ország északi részén fekvő kurd régiónak a Szaddám-rendszer bukása óta sikerült eljutnia a teljes elnyomásból a de jure autonómiáig. A Kurdisztáni Regionális Kormányzat (*Kurdistan Regional Government – KRG)* a nyugati katonai erők egyik legfontosabb szövetségese volt a megszállás idején. A decentralizációra és a minél nagyobb önállóságra törekvő északi kurd régió saját biztonsági erővel – a pesmergával, valamint egyéb milíciákkal – rendelkezik, amelyek az ország egyik legstabilabb térségévé tették a kurd területeket.[43] A pesmerga valódi erejéről nem állnak rendelkezésre pontos adatok. Körülbelül 35 ezer katona szolgál az ISF erőibe integrálva,[44] azonban a KRG két 2012-ben tett nyilatkozata alapján akár 190 ezer fő is rendelkezésükre állhat.[45] Eszközök tekintetében a kurd erők leginkább elavult szovjet technikával rendelkeznek: T–54 és T–55-ös harckocsikat, D–30 Howitzer típusú tüzérséget, BGM–71 TOW harckocsi elhárító rakétákat képesek hadrendbe állítani. Ezen kívül több Humwee és (legfeljebb felderítésre alkalmas) Eurocopter EC120 Colibri helikopter segítheti a KRG-t.[46]

---

[38] A áldozatok nagy számának az az oka, hogy Havija városát jelentős felkelő erők védték. Reese, Aaron: *Sectarian and Regional Conflict in the Middle East.* Institute for the Study of War, 2013. július, 9–10. o.

[39] Az ISIS-ről bővebben lásd N. Rózsa Erzsébet: *Irak újra a napirenden – Az Iraki és Levantei Iszlám Állam előretörése*. Külügyi Intézet, 2014. 06. 25. 4–6. o.

[40] Katzman, Kenneth: Iraq: Politics, Governance, and Human Rights. *CRS Reports for Conress*; 2014. 07. 02. 9–10. o.

[41] Heras, Nicholas A.: *The Tribal Component of Iraq's Sunni Rebellion: The General Military Council for Iraq Revolutionaries*. The Jamestown Foundation, 2014. 06. 26.

[42] Ezekkel a szervezetekkel ellentétben viszont a jelentős erőt képviselő Maliki-ellenes, de síita felkelőcsoport – a Muktada asz-Szadr vezette Szadr Frakció és annak fegyveres milíciája, a Mahdi Hadserege – az ISF erőit támogatja az ISIS ellen vívott küzdelem során. Lásd Katzman, Kenneth: Iraq: Politics, Governance, and Human Rights. *CRS Reports for Congress;* 2014. 07. 02. 9–10. o.

[43] Csiki Tamás: Érdekek, lehetőségek és stabilitás Észak-Irakban. *Nemzet és Biztonság*; 2011. 3. sz. 15–27. o.

[44] Beaumont, Peter: How Effective is ISIS Compared with the Iraqi Army and Kurdish Peshmerga. *The Guardian,* 2014. 06. 12.

[45] Toomeh, Abdel Wahad: Kurdish Pesmerga Fighters Wait on Fundings from Baghdad. *Al-Monitor*; 2012. 06. 04.

[46] Lortz, Michael G.: *Willing to Face Death: History of Kurdish Military Forces – the Peshmerge – From the Ottoman Empire to Present-Day Iraq.* The Florida State University DigiNole Commons, 2005. 10. 28.

© ETL ALEX

Az ISIS támadása a kurd régió számára merőben új helyzetet teremtett, hiszen az iraki központi kormányzat jelentősen meggyengült, és jelenleg nyilvánvalóan nemcsak az északi területeket képtelen ellenőrzése alatt tartani, de az ország területi épségét sem képes biztosítani. Egyrészt elvileg a függetlenség elérhető közelségbe került, ám a kurdoknak egy egészen új kockázattal is számolniuk kell: jelenleg mintegy 1000 kilométeres „határszakasz" érintkezik az ISIS által ellenőrzött területekkel. Bár a pesmerga korábban nem segítette jelentős mértékben az ISF erőit, rövid idő múlva jelentős harcokat vívott az ISIS felkelői ellen.[47] Emellett a kurd területeknek jelentős menekültáradattal kell megbirkózniuk, akiknek az ellátása komoly nehézséget okozhat a KRG-nek, hiszen a térségben már jelenleg is 220 ezer szíriai menekült van, és számuk folyamatosan emelkedik.[48]

Mint fent említettük, a pesmerga erői az ISIS támadását követően bevonultak a vitatott hovatartozású kirkuki régióba, és a kirkuki, valamint a Bai Hasszán-i olajmező felett is átvették az irányítást.[49] Kérdés, hogy a kurdok képesek lesznek-e a közeljövőben megszilárdítani hatalmukat a régióban, a kirkuki olajfinomítót is a gazdasági vérkeringésbe csatornázó, működő kőolaj-infrastruktúrát alakítva ki a térségben, arra ugyanis rendkívül kicsi az esély, hogy az ISIS által ellenőrzött olajvezetékeken újraindulhat a szállítás.[50] Az előbbit nagyban segítheti, hogy augusztus 16–18 között a kurd erők megállították a szélsőséges iszlamisták előretörését, és visszafoglalták a moszuli gátat.[51] A nagyhatalmak – az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, Franciaország és Németország – is a kurdok humanitárius segélyekkel és fegyverrel történő támogatásáról döntöttek. Így a fegyveres összecsapások terhét jelentős mértékben a kurdok viselik, akik helyismeretüknek köszönhetően a megfelelő modern haditechnikai eszközökkel már hatékonyabban harcolhatnak az ISIS ellen és a térség kurd lakosságának védelmében.

Abban az elméleti esetben azonban, ha a kurd régió ténylegesen el kívánna szakadni Bagdadtól, jelentős gazdasági visszaeséssel kell, hogy számoljon. A kurd kőolaj-kitermelési kapacitás jelenleg 125 ezer hordó/nap körül mozog, ám a térség az ebből származó bevételnek körülbelül az ötszörösét kapta eddig az iraki központi kormányzattól. A kurdok – saját becsléseik szerint – egyébként képesek lennének elérni a 800 ezer hordó/napi kapacitást a közeljövőben.[52] Maszúd Barzáni kurd elnök július 3-án részben ezért is javasolta függetlenségi referendum megtartását a parlamentnek.[53] A kérdés persze az, hogy ha a szavazásra valóban sor kerülne, akkor az milyen reakciót váltana ki a bagdadi kormányzatból, valamint milyen fogadtatásra találna Törökországban és Iránban, ahol szintén jelentős kurd kisebbség él? Stratégiai szempontból nézve, ha a kurd régió elszakadna Iraktól, akkor az az iraki állam területi integritásának végét jelentené, és akár az ország teljes széteséséhez is vezethetne.

Az iraki haderő részleges felbomlásának okai

A jelenlegi iraki haderő alapjait az Egyesült Államok és a vele szövetséges országok 2006 és 2009 között fektették le. Ez lényegében egy mérsékelt képességekkel rendelkező katonai erő volt, amelyet leginkább terror- és felkelőellenes műveletekre, valamint rendfenntartó feladatokra képeztek ki és szereltek fel. A nyugati kiképzők és tanácsadók – az amerikai és európai kiképzési módszereknek köszönhetően – képesek voltak növelni az iraki erők hatékonyságát, ám egyik legfontosabb eredményük mégis az volt, hogy kiszűrték a megbízhatatlan és alkalmatlan elemeket a haderő kötelékéből. 2009-re jelentős mértékben sikerült csök-

[47] Griffs, Margaret: Over 100 Killed in Iraq as Peshmerga Clash with Militants. *Antiwar.com,* 2014. 07. 17.
[48] Az ISIS által megszállt területekről legalább százezer iraki menekült el, jelentős részük az északi kurd területekre távozott. Young, Jeffrey: Kurdistan Provides Shelter to Thousands of Iraq Refugees. *Voice of America,* 2014. 07. 19.
[49] Iraq conflict: Kurds Seize Two Oilfields in the North. *BBC*, 2014. 07. 12.
[50] Sfakianakis, John: Iraq and the Oil Market. *Foreign Affairs,* 2014. 06. 19.
[51] Abu Aun, Lutfi: What Next for Peshmerga Troops After their Mosul Dam Victory? *ITV,* 2014. 08. 19.
[52] Egyelőre tény ugyanakkor, hogy a kurdok által becsült kőolaj-kitermelési adatok erősen optimistának mondhatók, hiszen a kirkuki finomító teljesítménye 90%-kal csökkent az év elejéhez képest, így jelenleg 30 ezer hordó/napos kapacitással üzemel. Cook, Steve A.: , Kurds: Running Before Walking. *Council on Foreign Relations,* 2014. 06. 27.; Pamuk, Humeyra: Oil Output in Iraq's Kirkuk Slumps 90 percent. 2014. 09. 04.
[53] Iraq: Kurdish President Proposes Independence Referendum. *The Guardian.* 2014. 07. 03.

© ETL ALEX

kenteni a fegyveres erők átpolitizáltságát, és létrejött egy professzionális haderő, amely ugyanakkor csak korlátozott tevékenységre képes eszközparkkal rendelkezett. A nyugati nyomásgyakorlás következtében egyre több kurd és szunnita vállalhatott szolgálatot a seregben, ugyanis fontos volt, hogy a milíciákat is integrálják a reguláris haderőbe. Így azonban fennmaradtak a belső törésvonalak, és egy Irak-hű, apolitikus tiszti réteg által vezetett haderő alakult ki. A haderőt ekkor egyáltalán nem alkalmazták politikai célokra, és éppen ezért a társadalom jelentős része elfogadta legitim haderőként. (Ékes bizonyítéka ennek, hogy 2008-ban Maliki miniszterelnök szunnita nehézdandárokat vezényelt Bászra térségébe a síita felkelők ellen, és a beérkező haderőt a síita lakosság túlnyomó többsége üdvözlően fogadta.)

Ha a puszta számadatokat nézzük,[54] az iraki haderőnek mind élőerejét, mind pedig kiképzettségét tekintve jóval ütőképesebbnek kellett volna bizonyulnia az ISIS bármelyik alakulatánál. Az amerikai kivonulás pillanatában ugyanis a szárazföldi erők összlétszáma mintegy 200 ezerre volt tehető, amit a légierő 5000 és a haditengerészet 3000 katonája egészített ki, miközben további 68 ezer fő kiképzése zajlott. A biztonsági szektor egyéb szerveit (például a rendőrséget, határőrséget stb.) is tekintve további 650 ezer fővel számolhatunk, így összesen 930 ezres létszámú biztonsági erőről beszélhetünk. Ez nem változott különösebben az elmúlt évek során, sőt még az sem mondható, hogy az ISF eszközparkja nem tudta volna felvenni a versenyt a támadókéval. Ennek inkább az ellenkezője állapítható meg: bár az ISF birtokában lévő harckocsiknak több mint a fele (kb. 200) elavult T–72-es vagy T–55-ös típus volt, a haderő rendelkezett 140 darab M1A1 Abrams harckocsival is. Emellett bevethetett 193 páncélozott harcjárművet, több mint 2800 páncélozott szállító harcjárművet és 1386 tüzérségi eszközt (többségében aknavetőket) is.[55] A légierőnél valóban tapasztalhatunk hiányosságokat – hiszen csak 3 darab (Cesna AC-208B) merevszárnyú csatarepülőgéppel rendelkeztek 2014 júniusában[56] – azonban, ahogy ezt több szakértő megállapította, a szárazföldi erők fölénye miatt mindez nem hozható fel mentségül a Moszul térségében elszenvedett vereségre.[57]

Az ISF struktúrájának leépülése 2011-ben kezdődött. Mivel Maliki miniszterelnök egyre inkább úgy érezte, hogy a professzionális tiszti réteg fenyegeti a hatalmát, jelentős mértékben átalakította a parancsnoki láncot. Az iraki miniszterelnök jelenleg a Fegyveres Erők főparancsnoka is: még 2007-ben hozta létre a Főparancsnok Hivatalát, egy 24 tagú tanácsadói szervezetet. Az Iraki Nemzeti Parancsnokság *(Iraqi National Command)* a főparancsnok, tehát a miniszterelnök irányítása alatt működik Bagdadban a Nemzeti Hadműveleti Központban *(National Operation Center)*. A Központ felügyeli az Iraki Összhaderőnemi Parancsnokságot *(Iraqi Joint Forces Command),* amely irányítási jogkörrel bír az egyes haderőnemek parancsnokságai felett. 2011-et követően ezt a struktúrát Maliki hozzá hű síita tisztekkel kezdte feltölteni. A gyakorlatban ugyanis Maliki a védelmi miniszteri és a belügyminiszteri

[54] Az ország védelmi kiadásait kutatva csak 2008 után találhatunk hiteles adatokat. A SIPRI adatbázisa alapján a GDP-arányos védelmi költségvetés a következő módon alakult az ezt követő időszakban: 2008 – 2,2%; 2009 – 2,7%; 2010 – 2,6%; 2011 – 3,3%; 2012 – 2,8%; 2013 – 3,6%. Számszerűsítve mindez a The Military Balance adatai alapján 2012-ben 213, míg 2013-ban 233 milliárd dollárt jelentett.

[55] Cordesman, Anthony H. – Khazai, Sam – Dewit, Daniel: *Shaping Iraq's Security Forces. CRS Report for Congress,* 2013. 12. 16. 10. o.

[56] A három csatarepülőgép mellett az iraki légierő 3 darab C–130E Hercules, 1 darab C–130J–30 Hercules, 6 darab An–32B Cline, 6 darab Beech 350 King Air, 8 darab Cessna 208B Grand Caravan és 8 darab Cessna 172 típusú szállító repülőgéppel rendelkezik. Ezeken kívül a szárazföldi erők kötelékében van további 8 darab Mi–171Sh, 16 Bell 205, 10 Bell 206B3 Jet Ranger és 3 Bell T407 szállítóhelikopter is. Cordesman, Anthony H. – Khazai, Sam – Dewit, Daniel: i. m. 9. o. The Modern Iraqi Military is on a Path of Slow Recovery after US-led Invasion of 2003. *Global Firepower,* 2014. 03. 27.

[57] A légierő egyik legfőbb problémája az volt, hogy az Egyesült Államokkal 2011-ben aláírt F–16-os beszerzési szerződésnek megfelelően már legyártották az első darabot Irak számára, ám az még továbbra is amerikai területen van, ahol az iraki pilóták kiképzésére használják. Tény tehát, hogy a repülőgép-eszközpark feltöltése lassan halad, mindezt azonban kissé meggyorsíthatják az Oroszországból és Fehéroroszországból érkező repülőgépek.Már megérkezett az első három Szu–25 – és várhatóan nemsokára megérkezik néhány további Szu–27 típusú csatarepülőgép, amelyekhez a két ország kiképző és tanácsadó személyzetet is küldött Irak számára. A kérdés persze az, hogy ezek mennyire lesznek hatással a stratégiai helyzet alakulásra. Bronk, Justin: *Desperate for Air Support, Maliki Turns to Russia*. Royal United Service Institute, 2014. 06. 29.

© ETL ALEX

jogköröket is képes de facto uralni, így mindennemű korlátozás nélkül nevezhet ki, illetve távolíthat el embereket a kulcspozíciókból. Emellett a Miniszterelnöki Hivatal lényegében irányítása alatt tartja az iraki hírszerzést, a rendőrséget és a bíróságok bizonyos elemeit.[58] Az új tiszti réteg hamarosan leállíttatta a nyugati kiképzőprogramokat, és bezárathatták az erre a célra kijelölt létesítmények többségét is. Nagyrészt ez az oka annak, hogy a 2014. júniusi harcokban bevetett erők – már amelyek nem dezertáltak azonnal – többnyire nem voltak képesek visszaverni az ISIS harcosait.

Az ISF széthullásának legfőbb oka ugyanakkor az állomány demoralizálódásában keresendő, amit az idézett elő, hogy 2011-et – azaz az amerikai csapatok távozását – követően Nuri al-Maliki a túlnyomórészt szunnita politikai ellenfeleivel való leszámolásra kezdte el felhasználni a haderőt. (Ez történt például 2011-ben Tarik al-Hasemi[59] alelnök és 2012-ben Rafi al-Isszavi pénzügyminiszter[60] esetében is.) Ez nemcsak a szunnita, de a kurd és jelentős részben a síita egységeket is elidegenítette a haderő Malikihoz hű szárnyától, így ezek a katonák – amint arra lehetőségük nyílt – nagyjából 48 óra alatt dezertáltak egységeikből. Az eset valódi súlyát az adja ugyanis, hogy a beszámolók szerint erre valójában semmi okuk sem lett volna, hiszen az ISIS támadásának kezdetekor körülbelül 30 ezer iraki katona védte Moszul térségét, szemben a néhány ezer felkelővel.[61] Ennek a dezertálási hullámnak az eredményeként az iraki szárazföldi haderő 60 támadó zászlóaljat „vesztett" a 243-ból, ám az „elit" egységeket viszonylag intakt formában sikerült megtartani Bagdad térségében.[62] Egészen más volt ugyanakkor a helyzet a síita többségű városokban (például Bagdadban) és a síita szent helyeken (Nedzsefben és Kerbalában), ahol – szemben a szunnita területekkel – a haderő képes volt megállítani az ISIS előretörését.[63] A helyzetet tovább rontotta, hogy a rohamtempójú visszavonulás miatt az ISF csapatai a felszerelésük jelentős részét hátrahagyták, amely így az ISIS kezére kerülhetett. Pontos képet nem alkothatunk a károkról, annyi azonban bizonyos, hogy Humwee-k, T–55-ös és T–72-es harckocsik, M79 OSA harckocsi-elhárítók, RBG–6 gránátvetők, M198 Howitzerek, Type 59–1 tábori lövegek,[64] valamint több rakéta, Stinger rakéta és lényegében a második, harmadik, negyedik és tizenkettedik szárazföldi dandár teljes felszerelése a felkelők birtokába került.[65]

Bizonyos források azonban nem csupán Maliki hibájának tudják be a haderő hirtelen összeomlását az északi régiókban. Tény ugyanis, hogy az iraki hadsereg sosem volt különösebben erős intézmény az elmúlt 30 év során – még a Szaddám-érában sem. Az amerikai és a nyugati országok ellen vívott háborúkban elszenvedett vereségek csak tovább gyengítették, az iraki–iráni háborúban már amúgy is meggyengült katonai gépezetet. (Nem csupán az eszközpark vagy az élőerő pusztulására kell gondolnunk, hanem sokkal inkább a morális veszteségekre, valamint az intézményi presztízs csökkenésére.) Ennek eredményeképp pedig hiányzott a megfelelő morális kohézió a szárazföldi erők kötelékeiben szolgáló katonák soraiból.[66] A nyugati haderők ellen vívott öbölháborúk során is – hasonlóan a mostani hely-

[58] Cordesman, Anthony H. – Khazai, Sam – Dewit, Daniel: i. m. 8. o.
[59] Tarik al-Hasemi a túlnyomó többségében szunnita Irakija pártszövetség tagjaként 2006 és 2011 között volt az ország alelnöke. 2011. december 19-én, egy nappal az utolsó amerikai csapatok távozása után, az iraki kormány parancsot adott a letartóztatására. Ezt követően Hasemi kurd területekre, majd később Katarba, végül pedig Törökországba menekült. A távollétében Irak-szerte több száz halálos áldozatot követelő zavargások kezdődtek, és végül Hasemit terrorista akciók levezényléséért halálra ítélték. Forrás: Iraq VP Tariq al –Hashemi Rejects Guilty Verdict. *BBC*, 2012. 09. 10.
[60] 2012 decemberében a szintén az Irakija pártszövetség tagjaként pénzügyminiszteri posztot betöltő Rafi al-Isszavi 150 testőre és személyzetének tagjai ellen adtak ki letartóztatási parancsot, al-Isszavit pedig házi őrizetbe vették. Maliki tagadta, hogy bármi köze lenne az akcióhoz, ám egy ilyen nagyszabású, politikai szempontból rendkívül érzékeny akció nem történhetett meg a tudta nélkül. A letartóztatások után ismét országszerte zavargások kezdődtek. Iraq's Sunni Finance Minister Denounces Raids. *BBC*, 2012. 12. 21.
[61] Pollack, Kenneth M.: *Iraq Military Situation Report.* Brookings Institution, 2014. 06. 14.
[62] Beck, John: Why Iraq's Military Was so Vulnerable – and How it Can Bounce Back. *Vice News*, 2014. 07. 02.
[63] Why Iraq's Army Crumbled. *The Economist,* 2014. 06. 21.
[64] Bender, Jeremy: As ISIS Routs the Iraqi Army, Here's a Look at What the Jihadists Have in Their Arsenal. *Business Insider*, 2014. 07. 08.
[65] Snyder, Michael: ISIS is Taking over Iraq Using Captured American Weapons. *Infowars;* 2014. 07. 03.
[66] Beauchamp, Zack: Why the Iraqi Army Can't Defeat ISIS. *Vox,* 2014. 06. 20.

© ETL ALEX

zethez – a katonai erő jelentős része már a harcok kezdete előtt felbomlott, és csak a bagdadi egységeket sikerült intakt módon megőrizni.

Minden bizonnyal egyik magyarázat sem adhat teljes képet egy ilyen nagyarányú és gyors ütemű összeomlásról, különösen akkor nem, ha az adott haderő az ellenfelénél elvben ennyivel jobbnak minősül. Biztosra vehető, hogy Maliki miniszterelnök szerepe meghatározó volt az ISF demoralizálódásában, azonban az semmiképp sem állítható, hogy az iraki katonák nem lettek volna megfelelően ellátva ahhoz, hogy visszaverjék az ISIS támadásait. A parancsnoki lánc átformálása, a korrupció, a demoralizáltság és a síita–szunnita, valamint az arab–kurd fragmentáció a hadseregen belül mind hozzájárult a Moszul térségében elszenvedett vereséghez. Egyelőre kérdéses, hogy a stratégiai helyzet hogyan alakul a továbbiakban, ám elhamarkodott ítélet lenne azt gondolnunk, hogy Irak északi fele visszafoglalható pusztán modernebb katonai eszközök bevetésével. Ehhez ugyanis sokkal mélyebb – a haderő szféráján túl is végrehajtandó – átalakulásra is szükség van.

Összegzés

Az iraki összeomlás tehát elsősorban politikai eredetű problémákra vezethető vissza. A bagdadi kormányzat – és Maliki miniszterelnök – autoriter intézkedései miatt mindez továbbgyűrűzött a politikai szektorból a társadalmi, katonai és a gazdasági szférába. A rendkívül nagy korrupció következtében nem sikerült a jelentős kőolaj-bevételeket hatékonyan felhasználni és a lakosság gazdasági helyzetét szignifikánsan megváltoztatni. Mindezt csak fokozta a szunniták elleni diszkrimináció erősödése, ami a fentiekkel együtt olyannyira demoralizálta az ISF erőit, hogy azok lényegében nem voltak hajlandók felvenni a harcot az ISIS támadóival. A szélsőségeseknek így lehetőségük nyílt arra, hogy átvegyék az irányítást Irak északnyugati térsége felett, s mindemellett jelentős modern fegyverarzenálra is szert tehettek.

Nem az Iszlám Állam azonban az egyetlen entitás, amely jelenleg Irak területi egységét veszélyezteti. A Kurdisztáni Regionális Kormányzat ugyanis képes volt arra, hogy a pesmerga erőivel sikeresen vegye fel a harcot az ISIS ellen és megvédje a kurd ellenőrzés alatt álló régiót, s ennek köszönhetően ismételten feléledtek az elszakadási törekvések. Mindez azért figyelemreméltó, mert egy ilyen lépés kétség kívül mélyen érintené a NATO-tagállam Törökországot és a szomszédos síita kulcsállamot, Iránt. Az esetlegesen felmerülő területi követelések könnyen regionális konfliktussá szélesíthetnék Irak belső válságát, nem beszélve arról, hogy Irakon belül is újabb polgárháborúhoz vezethetnének.

© ETL ALEX